

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Мельник В.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Дотримання розумних строків в адміністративному судочинстві є гарантією особи на своєчасний розгляд її справи. Останні зміни, які були здійснені в сфері адміністративного судочинства, збагатили Кодекс адміністративного судочинства України новими положеннями про розумні строки в судовому провадженні з вирішення публічно-правових спорів. Для того, щоб зрозуміти значення цих змін та їх важливість, у статті досліджено категорію розумного строку в адміністративному судочинстві через призму приписів Кодексу адміністративного судочинства України, інших процесуальних кодексів України та практики Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: розумні строки, процесуальні строки, розумні строки в адміністративному судочинстві, адміністративне судочинство.

Постановка проблеми. Конституційний Суд України в Рішенні від 30 січня 2003 р. у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого та прокурора наголосив на тому, що правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, якщо воно відповідає вимогам справедливості та забезпечує ефективне поновлення в правах. Отже, судочинство як форма відправлення правосуддя має реалізовуватись за правилами, побудованими відповідно до зазначених вимог, з метою оперативного реагування на ті порушення прав, свобод і законних інтересів, про які йдеться у зверненні до суду [1, с. 36].

Завданням адміністративного судочинства відповідно до ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [2] є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Строки, будучи часовою характеристикою розгляду адміністративних справ, суцільно пронизують правовідносини, які виникають у зв'язку із здійсненням адміністративного судочинства. Установлення та дотримання процесуальних строків є однією з умов здійснення ефективного судового провадження з розв'язання публічно-правового спору, уникнення випадків затягування розгляду справи адміністративної юрисдикції та, зрештою, підвищення довіри до судової гілки влади, її спроможності здійснювати захист прав і свобод громадян, прав та законних інтересів юридичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми строків в адміністративному судочинстві займалися такі вчені-адміністративісти, як Банчук О.А., Зелінська Я.С., Куйбіда Р.О., Писаренко Н.Б., Тацій Л.В. та ін.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на останні зміни у правовому регулюванні діяльності адміністративних судів, питання визначення розумності строків розгляду та вирішення ними адміністративних справ потребують додаткового вивчення та осмислення.

Мета статті. Метою статті є дослідження процесуальних строків в аспекті здійснення адмі-

ністративного судочинства, а також розкриття змісту категорії розумного строку розгляду адміністративної справи з урахуванням приписів нової редакції КАСУ.

Виклад основного матеріалу. Спершу зазначимо, що у юридичній літературі строк нерідко визначають як проміжок часу, протягом якого мають бути вчинені дії матеріального чи процесуального характеру. З огляду на це, розрізнять матеріально-правовий та процесуально-правовий строки. При цьому під матеріально-правовим строком, встановленим КАСУ, розуміється проміжок часу, протягом якого приватна особа вправі звернутися до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів від порушень з боку суб'єкта владних повноважень. Строк звернення до адміністративного суду за сутністю та змістом можна ототожнити зі строком позовної давності. Виділяють загальний та спеціальний матеріально-правовий строк. Перший є тим відрізком часу, впродовж якого приватна особа, за загальним правилом, може звернутися до адміністративного суду за захистом порушеного права. Тоді як спеціальний матеріально-правовий строк може не співпадати з означеним строком та по-іншому визначатися законом в залежності від категорії адміністративної справи [10, с. 6].

В свою чергу, процесуальні строки, передбачені КАСУ, можуть бути умовно розділені на дві групи: а) основні; б) строки здійснення забезпечувальних заходів. До основних строків, зокрема, відносять строк розгляду адміністративної справи або строк розгляду заяви про роз'яснення судового рішення. Строками здійснення забезпечувальних заходів є строки: вручення повістки про виклик до суду; публікації у друкованому засобі масової інформації судового виклику відповідача, третій осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме тощо [11, с. 133].

У ст. 118 КАСУ законодавцем визначено процесуальний строк як встановлений законом або судом строк, у межах якого вчиняється процесуальна дія (дії). Виходячи зі змісту аналізованої статті, у тому разі, коли процесуальний строк законом не визначено, він має бути встановлений судом. Процесуальні строки встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визна-

чені – встановлюються судом. Також зазначено, що процесуальні строки можуть обчислюватися днями, місяцями і роками або вказівкою на подію, яка повинна неминуче настати.

Отже, в залежності від суб'єкта встановлення строків, вони поділяються на ті що визначаються: а) законодавцем – передбачені процесуальним законом; б) судом – встановлюються безпосередньо під час розгляду конкретної справи. Згідно з ст. 119 КАСУ суд має встановлювати розумні строки для вчинення процесуальних дій, тобто такі, які передбачають час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та відповідає завданню адміністративного судочинства.

Для розуміння змісту категорії розумного строку розгляду адміністративної необхідним є звернення до інформації, розміщеної у п. 11 ч. 1 ст. 4 КАСУ, відповідно до якої ним є найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невинуватих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Для більш глибокого аналізу поняття «розумний строк» вбачаємо за доцільне звернутися до приписів інших процесуальних кодексів, у яких законодавець запропонував інформацію про предмет нашого дослідження. На підставі вивчення відповідних норм Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України доходимо висновку про уніфікований підхід, демонстрований законодавцем при визначенні та формулюванні критеріїв розумного строку розгляду судової справи, а також вчинення окремої процесуальної дії, незалежно від їх (справ) специфічних ознак та галузевої належності.

Для досягнення мети цього дослідження важливим є опанування змісту міжнародних договорів, ратифікованих Україною, у яких закріплено вимоги до діяльності національних судів з розгляду й вирішення справ, віднесених до їх юрисдикції. Так, відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) розумність строку розгляду справи судом є однією з гарантій його справедливості. Зокрема, у згаданому конвенційному приписі зафіксовано, що кожен у вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків або встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом [3]. При цьому, незважаючи на те, що в даній статті мова йде

про цивільні права та обов'язки та кримінальне обвинувачення, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд), покликаний застосовувати положення Конвенції, неодноразово роз'яснював, що останні розповсюджують свою дію й на справи з розв'язання публічно-правових спорів.

Так, у рішеннях по справах «Кудла проти Польщі», «Мікулич проти Хорватії», «Єрмакова проти Росії» та «Паскал проти України» Європейський суд з прав людини відзначає, що поняття «розумний строк» є суб'єктивним і може зумовлюватися (а) складністю справи, (б) поведінкою заявника й відповідних органів влади, а також (в) залежати від значущості для заявника питання, що розглядається судом [4; 5; 6; 7]. Звернемо також увагу і на те, що відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Конвенція та рішення ЄСПЛ мають застосовуватися українськими судами при розгляді справ як джерело права.

Порушенням розумних строків розгляду справ може також вважатися тривале невиконання судових рішень з вини державних органів. Згідно з прецедентною практикою ЄСПЛ, процедура виконання рішень суду є невід'ємною частиною судового розгляду. Також право на отримання виконання за судовим рішенням розглядається Європейським Судом складовою права на доступ до суду [8]. З цього приводу ЄСПЛ підкреслив, що невиконання рішень національних судів є системною проблемою для України. Так, 12 жовтня Суд прийняв безпрецедентне рішення у справі «Бурмич та інші проти України», об'єднавши в одне провадження 12 143 заяви, що стосуються питання невиконання судових рішень в Україні [9].

Висновки. Відтак, провівши аналіз процесуального законодавства України та дослідивши практику Європейського суду з прав людини, ми приходимо до висновку, що змінами, внесеними у процесуальне законодавство країни, законодавець намагався встановити єдині правила провадження судочинства в країні. Це торкнулось і питання визначення розумності строків в адміністративному судочинстві. Тобто, законодавцем було продемонстровано уніфікований підхід при визначенні та формулюванні критеріїв розумного строку розгляду судової справи в усіх формах судочинства, а також вчинення окремої процесуальної дії, незалежно від їх (справ) специфічних ознак та галузевої належності.

Окремо підкреслимо, що це питання потребує подальшого вивчення та аналізу, адже зміни в законодавство внесені досить нещодавно та повинні згодом розглядатись у часовій перспективі.

Список літератури:

1. Тацій Л.В. Категорія «розумний строк» в адміністративному судочинстві: поняття та правова природа / Л.В. Тацій // Публічне право. – 2014. – № 1. – С. 36–41.
2. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35–36, № 37, ст. 446. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page>. – Назва з титул. екрану.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004. – Назва з титул. екрану.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кудла проти Польщі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=327>. – Назва з титул. екрану.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мікулич проти Хорватії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_049. – Назва з титул. екрану.
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Єрмакова проти Росії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ARB002&n=373324#09309184099027055>. – Назва з титул. екрану.
7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Паскал проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_736. – Назва з титул. екрану.
8. Бурмич против України: могут ли заявители выполнить решение Европейского суда по правам человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/115571-burmich-protiv-ukrainy-mogut-li-zayaviteli-vypolnit-reshenie-evropeyskogo-suda-po-pravam-cheloveka>. – Назва з титул. екрану.
9. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [Електронний ресурс]. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 30, ст. 260. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>. – Назва з титул. екрану.
10. Адміністративне судочинство : навч. посібник / І.М. Балакарева, І.В. Бойко, Я.С. Зелінська та ін.; за заг. ред. Н.Б. Писаренко. – Х.: Право, 2016. – С. 6.
11. Адміністративне судочинство : навчальний посібник / за заг. ред. проф. О.П. Рябченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – Ст. 133.

Мельник В.В.

Национальный юридический университет
имени Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ РАЗУМНОСТИ СРОКОВ В АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Аннотация

Соблюдение разумных сроков в административном судопроизводстве является гарантией лица на своевременное рассмотрение его дела. Последние изменения, которые были осуществлены в сфере административного судопроизводства, обогатили Кодекс административного судопроизводства Украины новыми положениями о разумных сроках в судебном производстве по решению публично-правовых споров. Для того, чтобы понять значение этих изменений и их важность, в статье исследовано категорию разумного срока в административном судопроизводстве через призму предписаний Кодекса административного судопроизводства Украины, других процессуальных кодексов Украины и практики Европейского суда по правам человека.

Ключевые слова: разумные сроки, процессуальные сроки, разумные сроки в административном судопроизводстве, изменения в административном судопроизводстве, право на разумные сроки в контексте практики ЕСПЧ.

Melnyk V.V.

Yaroslav Mudryi National Law University

ACTUAL ISSUES OF DETERMINATION OF THE REASONABLENESS OF THE TERMS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Summary

Observance of reasonable time in administrative proceedings is a guarantee of a person for timely consideration of her case. Recent changes that have been made in the area of administrative legal proceedings have enriched the Code of Administrative Justice of Ukraine with new provisions on reasonable time limits in a court proceeding on resolving public disputes. In order to understand the significance of these changes and their importance, the article explores the category of reasonable time in administrative proceedings through the prism of the provisions of the Code of Administrative Justice of Ukraine, other procedural codes of Ukraine and the practice of the European Court of Human Rights.

Keywords: reasonable terms, procedural terms, reasonable terms in administrative proceedings, changes in administrative proceedings, the right to reasonable terms in the context of ECHR practices.